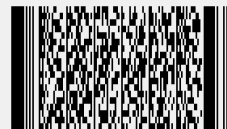

Pon, 29-9-2025, 16:12:30

Potpora

Svoju članarinu ili potporu za Portal HKV-a možete uplatiti i skeniranjem koda.

Otvorite svoje mobilno bankarstvo i skenirajte kod. Unesite željeni novčani iznos. U opisu plaćanja navedite je li riječ o članarini ili donaciji za Portal HKV-a.

Komentirajte

Telefon

Radi dogovora o priložima, Portal je moguće kontaktirati putem Davora Dijanovića, radnim danom od 17 do 19 sati na broj +385-95-909-7746.

AKT

AKT d.o.o.

knjigovodstvo i porezne usluge

01/370-8106

akt@zg.t-com.hr

Sokolska 37

Zagreb

S HKV-om OD POČETKA!

Poveznice

T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon?

Objavljeno: 02. rujna 2025.

Dodajte komentar

Feljton se u osam nastavaka u užem smislu bavi suodnosom književnosti i umjetne inteligencije, a u širem utjecajem tehnologije na društvo, osobito umjetnost. Svi naraštaji i sve društvene skupine koriste se blagodatima i zamkama novih tehnologija, mahom ne razmišljajući o etičkim zaprijetkama.

Zakonski raspraviti o načinima uporabe, prijetnje i zaštite

D

a bi se moglo razmišljati o umjetnoj inteligenciji, ponajprije je potrebno definirati ju. „Ako se prihvati da je UI u raspolaganju ukupnim znanjem, tada je uporaba UI-ja usporediva s uporabom Aleksandrijske knjižnice. Razlika je u tomu što znatiželjnog korisnika opslužuje brzi, strojni knjižničar koji ne isporučuje knjige nego rješenja: ulomke iz tekstova povezanih s temom korisničkog upita ili cijele matematičke odgonetke. Strojni knjižničar ili UI daje odgovore čak i kada ih nema i to sve dok ih korisnik zahtijeva, odnosno dok prepravljia i produbljuje upit“, tako smo započeli razgovor s književnicom i profesoricom na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku Jasnom Horvat. Ona je odavno i u svojim književnim djelima multimedijski kombinirala različite forme, prilagođavajući se novim tehnologijama, primjerice putem QR koda kako bi čitatelju ponudila dodatne izvore o temi svojih povijesnih romana i putopisa.

„Taj 'strojni knjižničar', odnosno neuronski poslužitelj informacija, može biti u boljoj ili lošijoj radnoj temperaturi, ovisno u upitu koji mu postavi korisnik knjižnice, broju prethodnih kontakata s korisnikom kao i s neuronskim stanjem stroja u određenom trenutku. Umjetni, odnosno, 'strojni knjižničar' može halucinirati i izmišljati netočne informacije, prosljeđivati krive informacije ili nuditi točne, ali iz područja koje nije povezane s upitom. Kao i u zbilji, autor provjerava primljene sadržaje, izvore i reference. Jednako tako, citat koji književnik prenese u svoj tekst tek je poticaj za novi tekst. Preuzimanje bez navodnika bilo je i ostalo otuđivanje i krađa“, napomenula je dr. Horvat prije nego što smo se uputili u mali pokus. Naime, odgovore na novinarska pitanja autora ove nizanke razlomili smo na tri stupca – prva dva stupca odgovori su dviju umjetnih inteligencija (Perplexity i ChatGPT), a u trećem odgovori Jasne Horvat.

Pitanje	Odgovor Perplexity	Odgovor ChatGPT	Odgovor Jasne Horvat
Kako promišljate sve potentniju spregu umjetne inteligencije i književnosti?	Umjetna inteligencija i književnost sve se više isprepliću, otvarajući nove mogućnosti za kreativnost, ali i izazove u definiranju autorstva i originalnosti.	Sprega umjetne inteligencije i književnosti otvara nova izražajna sredstva, ali i izaziva pitanja o autorstvu, izvornosti osobne vizure. Izravno preuzimanje isječaka iz i duhovnoj dubini teksta.	Umjetna inteligencija strojni je knjižničar u suvremenoj Aleksandrijskoj knjižnici ukupnoga znanja, a kreativni korisnik oblikovatelj je jedinstvenih, inovativnih upita kojima navodi strojnog knjižničara da mu ponudi informacijsku podlogu za njegov književni tekst koji će na koncu ispisati iz autorstvu, izvornosti osobne vizure. Izravno preuzimanje isječaka iz knjižnice ukupnoga znanja, a bez naknadnih preradba umjetnika ili znanstvenika, nedvojbeni je plagijat.
Kako zaštititi područja autorskih prava, socijalne sigurnosti i samu bit književne umjetnosti, na tragu siječanske Deklaracije Društva hrvatskih književnika o UI-ju?	Zaštita autorskih prava i socijalne sigurnosti zahtijeva jasne zakonske okvire i etičke smjernice, kao i aktivno sudjelovanje književne zajednice kroz sustav koji u oblikovanju politika.	Potrebno je zakonski jasno definirati autorstvo, uvesti obvezno označavanje UI-generiranog sadržaja i osigurati potporu piscima književne zajednice kroz sustav koji vrednuje ljudsku kreativnost.	Algoritam je formula mreže, bila ona neuronska kakva je u umjetnoj inteligenciji ili složena arhitektura digitalnih mreža kakva je internetska mreža. Uspostava algoritma kojim bi se strojno utvrđivalo autorstvo, bila bi tehnolojski način zaštite autorstva. Hoće li takav algoritam biti objektivan i hoće li se uopće dogoditi, otvara brojna druga pitanja, počevši od vlasništva nad takvim algoritmom, pa do razina točnosti. Za sada je ljudska ekspertiza ključna, a pravna zaštita tek treba dobiti okvir koji će se dorađivati s razvojem UI-ja. Treba podsjetiti na fenomen „anticipirani plagijat“ (franc. Plagiat per anticipation, engl. anticipatory plagiarism) koji je osmislila književna skupina Oulipo da bi opisala odnos književnih prethodnika i suvremenih književnih inovatora. Riječ je o ironijskom pogledu na neosvijestene književne inovacije koje su se događale u povijesnim epohama, a suvremeni su ih autori formalno-logički promislili i sustavno razvili. UI je tehnološki produžetak principa anticipiranoga plagijata gdje umjesto pojedinca, stroj sustavno „prepoznaje“ originalna djela koja su vrijedna za prijenos u novo doba te ih dodatno razrađuje, a na zahtjev korisnika. Takvim postupkom UI ponekad sama postaje

HR kalendar

- o

28. rujna 1860. umro fra Marijan Šunjić

o

28. rujna 1909. rođen Stjepan Gunjača

o

28. rujna 1937. umrla Marija Ružička Strozzi

o

28. rujna 1986. umro Mladen Žigrović

o

28. rujna 1991. – ratna zbivanja

o

29. rujna 1909. umro Vladimir Vidrić

o

29. rujna 1933. rođen Petar Gudelj

o

29. rujna 1954. umro Rikard Katalinić Jeretov

Pretraži hkv.hr

POBOLJŠAO Google

Kontakti

KONTAKTI

Telefon Tajništva

+385 (0)91/728-7044

Elektronička pošta Tajništva

tajnistvo@hkv.hr

Elektronička pošta Uredništva

urednistvo@hkv.hr

Snulaze

11

Ne

Svi članci na Portalu su smješteni ovisno o sadržaju po rubrikama. Njima se pristupa preko glavnoga izbornika na [vrhu stranice](#). Ako se članci ne mogu tako naći, i tekst i slike na Portalu mogu se pretraživati i preko [Googlea](#) uz upit (upit treba upisati bez navodnika): „traženi_pojam site:hkv.hr”.

Administriranje

Korisničko ime

Lozinka

Zapamti me

Prijava

Zaboravili ste korisničko ime?

Zaboravili ste lozinku?

Koje su najveće zamke umjetne inteligencije, kao objekta koji postaje ravnopravan autor sa živim čovjekom?	Najveće zamke su gubitak ljudskog faktora, etički problemi i mogućnost dezinformacija ili plagijata.	Zamke uključuju gubitak autentičnog iskustva, etičke dileme oko vlasništva i smanjenje vrijednosti književnosti kao ljudskog izraza.
---	--	--

Jeste li se susretali s UI-jem, možete li podijeliti neko iskustvo? Je li njezina najveća prednost brzina ažuriranja i usvajanja ranijega (ne)znanja, tj. nepoznavanja građe, mnogo brža od čovjeka?	Da, susreo sam se s UI i njezina brzina u usvajanju ažuriranju informacija nadmašuje ljudsku, ali nedostaje joj dubina ljudskog iskustva.	Da, susretala sam se s UI i njena najveća prednost je brzina sinteze i pristupa velikim količinama podataka, ali često bez emocionalne nijanse.
---	---	---

Što UI nikada neće moći unijeti u književni tekst – život, um, duh? (Govorimo načelno o kvalitetnom književnom tekstu).	UI nikada neće moći u potpunosti unijeti život, um i duh u književni tekst jer su to duboko ljudske dimenzije koje nadilaze algoritamsku obradu.	UI može oponašati formu, ali neće moći unijeti autentični doživljaj, empatiju i životnu kontradikciju koja stvara književnu istinu.
--	--	---

Kako se zaštititi u odgojno-obrazovnom procesu od UI-ja? (Njezino doba jest tu, pitanje je etičnosti!)	Zaštita u odgojno-obrazovnom procesu zahtijeva edukaciju o kritičkom razmišljanju i etičkoj upotrebi tehnologije.	Edukacijom o etici korištenja UI-ja, poticanjem originalnosti i uvođenjem kombinacije digitalnih i osobnih metoda ocjenjivanja.
---	---	---

„plagijati ljudske

Kultura

losti” ili proizvod takve i za ijatore iz budućnosti”.

Najveća zamka postavlja se pred čitatelja jer postaje upitno čime hrani svoje duhovno tkivo. Može se pretpostaviti da je umjetna inteligencija dijelom teorije zavjera proizvedena da bi se književna umjetnost žrtvovala na oltaru brzine. S druge strane, povjerenje je jedan od ključeva za ostanak i boravak u tekstu. Kako čitatelja tako i samog autora koji tekst ispisuje iz dubine vlastitih uvjerenja, pa time i povjerenja u samoga sebe.

S umjetnom inteligencijom drevno pitanje povjerenja dobiva novu dimenziju u kojoj su motivi autora i čitatelja tek dio odgonetke. Kao u trilerskom zapletu, mračne motive za zlorabljenje umjetne inteligencije mogu imati svi – izdavači, nakladnici, distributeri književnih tekstova, ali i društveno-politički lobiji.

Hoće li čitatelji biti u stanju prepoznavati ljudski glas ili će im biti svejedno je li tkanina teksta „iskrojena” strojnim (pre)uzimanjem rečenica iz ukupnog ljudskog znanja? Je li pri tomu UI halucinirala i čitatelja namjerno odvodila u maglovitu smjeru? To su pitanja koja tek čekaju odgovor.

Uporabljujem dvije umjetne inteligencije: Perplexity i ChatGPT i to u ulozi poslužitelja informacija. Pokazalo se da su obje podjednako brze, a odgovori su im srodni, no ne i istovjetni. UI-e često odgovore preuzimaju s Wikipedije ili nekog drugog besplatnoga informacijskoga servisa. Odgovore im uspoređujem, provjeravam i analiziram. Mentorski sam vodila pisanje diplomskog rada kolegice Ane Lozančić koji je uspješno obranjen 9. srpnja 2025. na Ekonomskom fakultetu u Osijeku. Riječ je o temi „Evaluacija ChatGPT-a pri oblikovanju akademskog pisanja u polju ekonomije” . Rezultati analize govore o nedostatnim računalnim sposobnostima antiplagijatskih programa za provjeru autorstva. UI je uspješna u prijevodima, izračunima i provedbi kvantitativnih analiza. Sposobna je pružiti transdisciplinski pregled istraživanoga fenomena jer granice u disciplinama postavlja korisnik svojim upitima. Za sada je ljudski um presudan u navođenju UI za isporučivanje rezultata, pa čak i za otkrivanje „umjetnoga” autorstva.

Povijest je pokazala razvoj ljudskog odnosa prema književnosti. Platon je u Državi ponudio kritiku vizualne umjetnosti, a njegov učenik Aristotel, u spisu Poetika (grč. poiesis, proizvodnja, stvaranje, rađanje) uspostavio je znanost o pjesništvu, točnije o proizvodnji pjesništva (grč. poietiké epistémē) ili znanju stvaranja. U novom vijeku promišljanje umjetnosti naziva se estetika, pri čemu umjetnost objedinjuje dva fenomena – znanje (grč. téhne) i umijeće (lat. ars). Suvremena estetika u književnosti analizira sposobnost teksta da izazove osjećaje, umne ili tjelesne reakcije, odnosno modelski i pojmovno analizira forme, žanr, intermedijalnost, eksperiment i inovacije. Pojava tehnologije koja posjeduje znanje (grč. téhne) ne podrazumijeva nužno vještinu i umijeće (lat. ars) stvaranja (grč. poiesis) osjetilnog i estetskog doživljaja. Umjetna inteligencija ne posjeduje sposobnost rađanja osjetilne idejnosti što je za ljudsko autorstvo prilika da nadvlada brzomisleće strojne knjižničare koji su u posjedu (gotovo) ukupnoga ljudskog znanja.

Metodika poučavanja danas je frontalna i u njoj izostaju sokratski dijalози na kojima je Platon gradio svoju Akademiju. Frontalnom pristupu u nastavi prijetnja je umjetna inteligencija, ali je takva prijetnja ujedno prilika da se zamijeni frontalni pristup u nastavi. Povratkom na poučavanje u obliku sokratskih dijaloga nastavnici bi imali ulogu ispitivača koji postavljanjem pitanja potiču u sugovornicima dolazak do odgovora. Takav pristup zahtijevao bi veći broj učitelja na svega nekollicinu učenika, neoslanjanje učenika na zapisivanje nego na uključivanje u rasprave s obvezujućim kritičkim i logičkim zaključivanjem. U tako organiziranom učilištu, umjetna inteligencija ne bi bila prijetnjom jer za nju ne bi dostajalo vremena. Sustavno vježbanje umjesto učenja napamet metodički je model koji je u antici ostvario važne spoznajne i razvojne pomake. UI potiče nas na povratak sokratskim, mentorski vođenim dijalozima.

HT

O nama

Horvat, J. (2024). Akademski bonton. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku. (dostupno na poveznici ovdje)

Lozančić, A. (2025). Evaluacija ChatGPT-a pri oblikovanju akademskog pisanja u polju ekonomije. Diplomski rad. Osijek: Ekonomski fakultet u Osijeku.

McLuhan, M. (2008). Razumijevanje medija: mediji kao čovjekovi produžeci. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development (2019). Artificial Intelligence in Society. OECD Publishing, Paris. (dostupno na poveznici ovdje).

Tekst je dio niza „Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon?“, a na Portalu HKV-a objavljen je u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti u 2025. godini Agencije za elektroničke medije. Prenosanje sadržaja dopušteno je uz objavu izvora i autorova imena.

Povezano

- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (1)
- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (2)
- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (3)
- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (5)
- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (6)
- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (7)
- T. Šovagović: Prirodna književnost i umjetna inteligencija – hoće li i stroj sutra ući u kanon? (8)

ALSO ON PORTAL HRVATSKOGA KULTURNOG VIJEĆA

Najudobnije muške ležerne kožne

Zdravlje stopala

Kupite sada

3 days ago · 13 comments

Zašto još uvijek najčešće ulažemo u ...

4 days ago · 3 comments

A. Bagdasarov: Treba li jeziku loptanje?